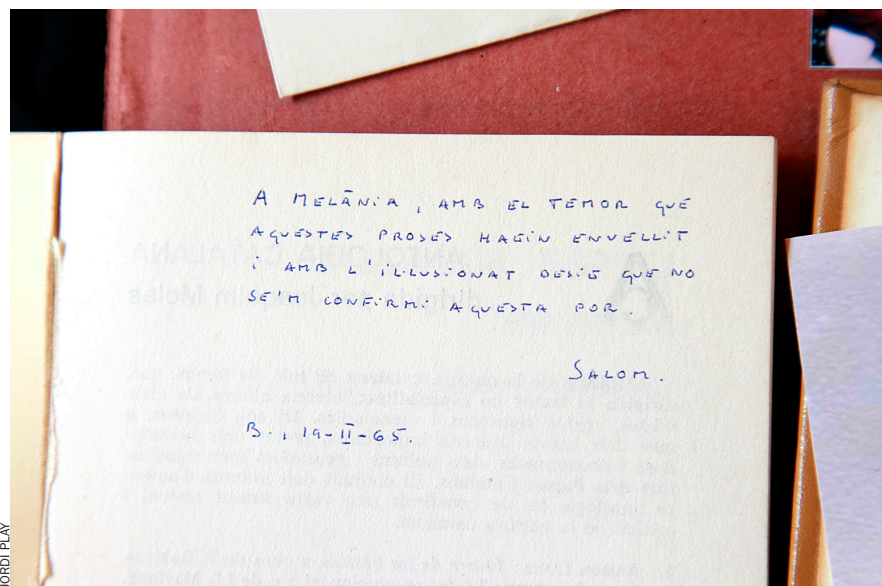


Les dedicatòries dels exemplars que Salvador Espriu regalava als seus germans, Maria Lluïsa i Josep, a la minyona, Tana, i a la seva gran amiga, Amàlia Tineo, mostren un Espriu enginyós i divertit.

Espriu íntim



Salom –Salvador Espriu– va dedicar molts llibres a la seva amiga de tota la vida, Amàlia Tineo, rebatejada per ell com a Melània. Els volums formen part del Centre Espriu d'Arenys de Mar.

El dia 17 d'abril del 1974, dos anys després d'haver obtingut el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Salvador Espriu envia a la germana, Maria Lluïsa, un exemplar del llibre *Salvador Espriu en els seus millors escrits*, publicat per Miquel Arimany, amb aquesta dedicatòria: “Per a la meva germana. M’han convertit en una veritable (i falsa) patum –i me n’aver-gonyeixo. Però què hi farem!”.

L’Espriu més íntim i confidencial, el més sincer –i sovint, molt divertit–, queda fixat per a la posteritat a través de les dedicatòries que va escriure en els exemplars que va regalar a la seva germana Maria Lluïsa i al seu germà Josep. També a la minyona, Tana, i a l’amiga de tota la vida, Amàlia Tineo.

Són unes dedicatòries que ja han passat de secretes a públiques, perquè els volums es troben al Centre de Do-

cumentació i Estudi Salvador Espriu, d’Arenys de Mar, fundat el 1988 i instal·lat, des del 2008, en un rehabilitat pavelló escolar construït per Josep Lluís Sert durant la Segona República.

És un Espriu secret que l’escriptor hauria preferit secret per sempre. Les dedicatòries, com la correspondència, pertanyien, pensava, a la intimitat de les persones a qui anaven dirigides.

Com se sap, demanava als seus corresponsals que mantinguessin en la intimitat les missives rebudes i fins i tot que les destruïssin. Per sort, no tots ho han fet, com va ser el cas de l’escriptor Llorenç Villalonga, i molts més.

D’altres corresponsals van indicar a la família que, per desig exprés d’Espriu, les seves cartes no es fessin públiques fins al cap d’un llarg temps prudencial, prou perquè no hi hagués cap persona esmentada viva, atès que

l’escriptor podia escarnir, i fins i tot escorxar vives, les més destacades personalitats del món cultural, tot i mantenir-hi una relació aparentment cordial o respectuosa.

Ho va indicar, per exemple, l’hellenista Eudald Solà, secretari oficiós de l’escriptor, i el seu primer confident, mort prematurament el 2001, als 55 anys d’edat. Com constata el biògraf Agustí Pons, el ripollenc Eudald Solà es va convertir en la persona, fora dels familiars, més propera a Espriu.

La vídua, Mercè Trullén, respecta la decisió del marit i ha decidit que s’han d’escolar encara molts anys més abans que les cartes i notes que Solà va rebre del seu admirat escriptor no puguin ser divulgades ni posades a disposició dels estudiosos.

Salvador Espriu, per la seva banda, no va conservar la correspondència rebuda i si se n’ha pogut conèixer és perquè els corresponsals en van fer còpia.

Tampoc no va pensar a fer una biblioteca important. “Els llibres de capçalera els passava a la família”, diu Montserrat Caba, directora del Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu. “No volia –diu– omplir el seu pis de llibres ni de papers. Hi ha una actitud d’austeritat, d’anar lleuger, de descarregar la motxilla”.

En un moment determinat de la seva vida va crear un fitxer amb citacions i fragments dels llibres llegits, per no haver de conservar-los. És l’anomenat *Fitxer Espriu* o *Fitxer d’aprenentatge*, un conjunt de 2.043 fitxes, en les quals l’escriptor feia anotacions i copiava fragments de llibres que, per un motiu o altre, mereixien la seva consideració. Aquest fitxer ha estat digitalitzat per la Càtedra Màrius Torres de la Universitat de Lleida i es pot consultar per Internet.

Dedicatòries destruïdes. Pel que fa a les endreces dels llibres d’escriptors rebuts per Espriu que la família va conservar, i finalment han cedit al

centre d'Arenys de Mar, apareixen generalment sense dedicatòries.

Si l'adreça estava escrita a la pàgina en blanc que precedeix la portada interior, Espriu l'arrencava tota i ho feia de manera tan acurada que a simple vista no es pogués percebre que hi mancava un full. I quan l'autor del llibre l'escrivia a la portada interior, Espriu l'esborrava, rasant-la, també amb tant de compte que cal fixar-se molt per veure-hi l'acció destructora. En alguns casos, però, hi va deixar la signatura de l'autor.

Els tres llibres de Vicent Andrés Estellés que han arribat a Arenys de Mar devien estar dedicats: hi manca, en tots tres, el full en blanc anterior a la portada. Són el *Llibre de meravelles* (L'Estel, València, 1971); *La clau que obri tots els panys* (Diputació de València, 1971) i *L'inventari clement* (Ajuntament de Gandia, 1971).

Montserrat Caba ha detectat, pel que fa als llibres rebuts per Espriu que la família els ha cedit, que hi manquen també, perquè les pàgines corresponents hi apareixen arrencades, les endreces que li devien dedicar Enric Badosa, Martí de Riquer, Joan Vinyoli, José Batlló, Pedro Laín Entralgo i Jaime Gil de Biedma.

Abans de la guerra, Espriu havia adoptat, amb les dedicatòries, una tàctica d'ocultació diferent: va mantenir-ne el text, però va retallar-hi el seu nom, de manera que no se sabés que li havien dedicat l'exemplar a ell.

Això ha quedat immortalitzat al centre d'Arenys de Mar en dos casos. El primer afecta el poeta i editor Josep Janés. El 1935 li va signar una dedicatòria en un exemplar del llibre *Tu. Poemes d'adolescència* (Llibreria Catalònia, 1934). A la pàgina de la dedicatòria, hi apareix una finestreta. És un requadre retallat, el buit corresponent a l'espai on apareixia el nom de Salvador Espriu entre les paraules "Homenatge cordial a" i "amb alta admiració i estima. Josep Janés. Febrer 1935".

El segon, afecta Llorenç Villalonga. El gener del 1936 l'autor mallorquí li envia l'obra *Fedra* (Gráficas Mallorca), que havia publicat amb el pseudònim Dhey, alguns anys abans. La dedicatòria ha quedat així "Para [espai en blanc] cordialmente. L. Villalonga. Enero 1936".



Els germans Espriu: Salvador, el futur escriptor; Josep, el futur metge; Maria Isabel, que moriria a set anys, i Maria Lluïsa. A sota, Josep Espriu al darrer domicili dels Espriu, als Jardinetes de Gràcia.



A Maria Lluïsa. Les endreces de Salvador Espriu a la germana Maria Lluïsa i al germà Josep, amb qui vivia –primer, al quart segona de Casa Fuster, al capdamunt del passeig de Gràcia i, a partir del 1972, uns quants edificis més avall, dels mateixos Jardinetes de Gràcia– van molt més enllà de ser una prova d'estima, gratitud o admiració, poc o molt protocol·lària.

Algunes mostren l'estat d'ànim de l'escriptor, amb comentaris irònics o

sarcàstics; d'altres, la seva reacció davant determinats aspectes de la seva imatge pública i finalment n'hi ha que mostren detalls del seu ofici o de la seva obra.

Així, quan envia a "la meua molt estimada germana" un exemplar de la cinquena edició, corregida i amb contes nous, del llibre *Narracions*, publicat per Edicions 62 en "El Cangur", li adverteix que les narracions encara no són "en el seu text definitiu", i afegeix: "però Déu n'hi do!". És coneguda la dèria de l'autor per revisar constantment la seva obra.

En altres casos, és precís sobre els efectes de la lectura que desitja a la germana. La dedicatòria del recull *El doctor Rip i altres relats*, publicat també per Edicions 62 el 1979, fa: "Per a Maria Lluïsa, perquè el primer relat la diverteixi potser anguniosament una mica, el segon li desvetlli un punt d'enyorança i el tercer la faci somriure amb una certa malenconia".

També és precís quan aprofita la dedicatòria per a indicar alguna correcció. S'escau això amb la quarta edició de *Lata*, publicada per la mateixa editorial el 1968.

I no només ho fa amb la que envia a la germana, també amb la que dirigeix al germà, el mateix dia, el 6 d'agost del 1968.

Un cop indicat a qui adreça l'exemplar, coincideix a escriure, en les dues dedicatòries: "Entre la ratlla tercera i quarta de la pàgina cent sis, cal afe-

gir: ‘Buscava el refugi d’una taula. El sacerdot servia el vi i el ponderava.’” I tot seguit comenta, al germà, “s’ho han menjat”; i a la germana, “s’ho han menjat, bon profit”.

Tal com apareix en les darreres edicions de *Laia*, la frase presenta canvis respecte del que indicava l’autor als germans, aquell estiu de 1968, com la substitució dels dos punts finals per un punt: “S’asseia d’esma i es recolzava en una taula. El sacerdot li servia el vi i el ponderava”.

Però, un cop escrita aquesta primera part de les dues endreces, s’adona que en les dues dedicatòries, que devia escriure simultàniament, ha caigut, ell mateix, en una errata, i la corregeix: “Vull dir ‘les ratlles’”.

La bona acollida que mantenia el 1972 li fa escriure aquesta endreça a la germana, en un exemplar de l’edició castellana de *Setmana Santa*, publicada a Península el 1972: “Per a Maria-Lluïsa, la meva germana, mentre encara fan una mica de cas, pel que sembla, a aquest ‘petit burgès’”.

Una dècada abans, és la gens alegre celebració del mig segle de vida el que li inspira aquesta nota, sota la firma de la dedicatòria dirigida a la germana: “B., 10-VII-63, dia en què faig cinquanta anys i començo a pudir a honest i condigne socarrim”.



JORDI PLAY

Montserrat Caba dirigeix el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu, instal·lat en un antic



Sensible a les crítiques, ho reflecteix aquesta altra dedicatòria, del llibre *Aproximació, tal vegada el·líptica, a l’art de Pla Narbona* (Llibres de Sinera, 1968): “Per a la meva germana Maria Lluïsa Espriu, aquesta meva prosa tan característica, que em diu algú que no ha agradat”.

Sovint, tant en les endreces a la germana com a les del germà, s’inventava pseudònims, fossin adients al moment o al llibre que dedicava. Així, el 1955 signa com “El caminant” el llibre *El caminant i el mur*. El 1960 signa l’*Anthologie Lyrique* que es publica a París el 1959, en una traducció de Jordi

Sarsanedas, de manera afrancesada, “Suaveur Massé”. I el 1968, s’autoanomena “El Pobre de Solemnitat”, atès que el llibre dedicat, *Antología*, (El Bardo, 1968) és un regal de Reis, amb aquesta endreça: “Per als reis de 1968, molt més que modestament”.

A Josep. Pel que fa als llibres dedicats al germà, Salvador Espriu té gairebé sempre present la feina que en Josep feia com a metge, una feina que desenvolupava més enllà de la seva relació amb els pacients, atès que es va consagrar a la medicina social, a través del cooperativisme sanitari integral.

Les cartes de Salvador Espriu a Josep Tarradellas, conservades a l’Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià i publicades al darrer número d’*Indesinenter. Anuari Espriu*, a cura de Francesc Fuguet, mostren un home que parla sense embuts.

“ El ‘progressisme’ catòlic em fa vomitar... –Conec lleugerament el P. Taxonera i el P. Guiu Camps, el qual vaig ajudar en la fixació del text català dels Psalms... – He mantingut una llarga, ensucrada i cadarnosa correspondència amb el P. Maur M. Boix –a qui no conec personalment– a partir del dia que vaig proclamar el meu agnosticisme. Tinc la vehement sospita –encara que no ho puc ‘provar’– que l’Abat Escarré era un grandíssim i solemníssim bandarria, sinó

Confessions polítiques

que no es pot dir... Joan XXIII, un ximple amb xeix... –Però l’un i l’altre poden pujar als altars, en qualitat de sants: de pitjors n’hi ha... El meu respecte per J. de N. [Jesús de Natzaret] és, però, absolut. ” 9 de maig de 1970.

“ He tingut la sort de llegir, admirar i aplaudir la vostra enèrgica i esplèndida lliçió al senyor Areilza. Tanmateix, em temo que sigui predicar en el desert. Ni ell ni cap castellà no ens entenen ni ens entendran, de debò, mai. I, d’altra banda, el món sencer està en mans d’una nova –o vellíssima, o tal volta fatal i eterna– ‘Santa Aliança’, desvergonyi-

dament, cínicament reaccionària, siguin quines siguin les paraules o les aparences amb les quals s’embolcalla i es disfressa el dictador xinès, la troika russa, el sistema nord-americà, el del Pardo (que és tan astut com maniobrer i sòlid, no en dubteu pas), els àrabs, els jueus, els cubans, els xilens, els danesos, etc., tots són uns. I potser per això és el que els homes, en general, ens mereixem. ” 13 de desembre del 1973.

“ D’un temps ençà, Catalunya ha estat perdent aquella autoritat moral que fins fa poc teníem i tot esdevé d’un cofoisme i manca de nobles ambicions que en certs



pavelló escolar construït per Josep Lluís Sert.

Dedicatòria del 1952, en l'*Obra lírica* (1952): “Al meu germà, el metge que lluita contra la Dama”.

El dia de Reis del 1955, aquesta altra, en vers, en *El caminant i el mur* (1954): “És el meu desig més pur –que damunt no et caigui el mur– i guareixis capsigranys, –fent de metge per mil anys. El caminant.”

El 1957, Salvador passa a anomenar-lo periodista. En l'*Evocació de Rosselló-Pòrcel i altres notes* (1957), li diu: “Al meu germà ‘cianòfil’, excel·lent periodista (sense c.[onya]”. I signa M Xambà. “Cianòfil” perquè en Josep publicava la secció “El consejo

del doctor” (1954-1962) a *Destino*, amb el pseudònim Cianófilo.

Els articles van ser aplegats en un volum el 1956, *El consejo del doctor*. El doctor va dedicar un exemplar al germà. Hi recorda que compartien una mateixa preocupació: “A mi hermano Salvador Espriu apasionado admirador de los progresos en nuestra lucha contra la Dama inspiradora de gran parte de su obra poética”.

Explicació al castellà del germà: s’havia fet de la Falange, ben aviat, i va obtenir càrrecs oficials. Com va declarar anys més tard, volia treballar per a la reconstrucció del país i es va creure allò de l’“España nueva” (Entrevista amb Arcadi Espada. *Diari de Barcelona*, 1988), recorda el biògraf del metge (*Josep Espriu i Castelló. La vocació de la medicina cooperativa*. Cossetània Edicions. Santos Hernández Benavente).

Críptic. En alguna ocasió, Espriu es mostra tan críptic que la comprensió de la dedicatòria es fa difícil. Una antiga estudiant del Liceu Francès va facilitar al Centre Espriu còpia d’aquesta dedicatòria, escrita en un exemplar del llibre *Cementiri de Sinera*, del 1946, que li havien regalat a l’escola, com a premi: “A M., P. en Pr., XXXI, 29”, signada amb les misterioses inicials G. F. i datada a Barcelona el 24 d’abril del 1946.

L’enigma es va resoldre quan el centre va rebre la biblioteca d’Amàlia Tineo, la gran amiga d’Espriu, convertida en Melània en la seva obra. En l’exemplar de *Les cançons d’Ariadna*, del 1949, va aparèixer aquesta endreça, molt semblant a l’anterior, però més detallada: “A Melània, p, en Pr., XXXI, 29”. Aquí la signatura corresponia a la inicial del nom d’Espriu, “S”.

La “M.” del *Cementiri de Sinera* era, per tant, la ema de Melània, que havia estat professora del Liceu Francès i hi havia deixat l’exemplar que finalment es va utilitzar per a premiar l’alumna. I pensant en les fonts espriuanes, Montserrat Caba va deduir que les dues dedicatòries indicaven a Melània /Amàlia Tineo que llegís el versicle 29 dels Proverbis número XXXI, que diu: “Hi ha moltes dones fortes, / però tu les guanyes

totes!”, del “Poema de la dona forta”. Queda per resoldre la signatura G. F. Com queda per resoldre el perquè del pseudònim amb el qual signa la dedicatòria del *Libro de Sinera* (El Bardo, 1966), Bertrán Cifuentes de Galapagar L’endreça fa: “A la molt estimada Amàlia Tineo de part d’aquesta ja-et-conec-herbeta-que-et-dius marduix”.

Tana, la minyona. Tana, Sebastiana Izárbez, la minyona aragonesa de tota la vida dels Espriu, era considerada un membre més de la família i l’escriptor li va dedicar, en castellà, diversos exemplars dels seus llibres. Alguns, com a regal de Reis, a l’igual que havia fet amb els germans.

La dedicatòria del llibre *El caminant i el mur*, escrita la Nit de Reis del 1955, és poètica: “!Que no te parezca ‘rana’ / –cuando lo leas mañana,– / mi libro, querida Tana!”.

La del llibre *Narracions*, d’“El Cangur”, és del 13 de juny del 1974, i immortalitza la seva dedicació a la família: “Para mi querida Sebastiana Izárbez, fiel y leal amiga nuestra de toda la vida”.

I la de *La pell de brau* (1960), datada el maig del 1960, expressa les intencions de l’autor: “A mi querida Tana, este nuevo libro, que quiere ser, en catalán, una meditación sobre nuestra común España”.

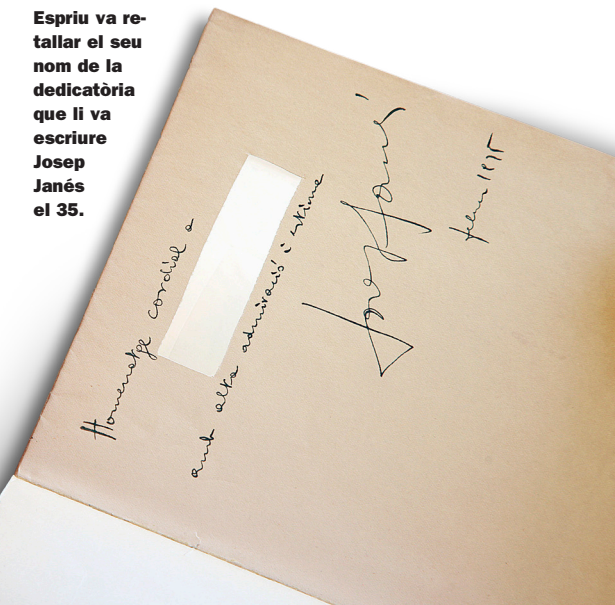
Lluís Bonada

moments fins i tot m’esvera. ♡ 29 de desembre de 1981.

“ El nostre país és avui una ‘impura’ vergonya, senyor President, ho dic amb un dolor profundíssim. Però no en tenim d’altre i hem de procurar de servir-lo i d’estimar-lo més que mai. ♡ 6 de gener de 1982.

“ Em preocupa moltíssim el país i, des de la meva modèstia, comparteixo els vostres punts de vista, tan lúcids: un govern d’unió, seny, magnanimitat i un llarguíssim etcètera, però em temo que no us en faran prou cas. ‘L’home és dolent, si la necessitat no l’obliga a ser bo’. Terrible dita! ♡ 17 de juliol de 1983.

Espru va retallar el seu nom de la dedicatòria que li va escriure Josep Janés el 35.



JORDI PLAY